

Afrikai Kut
African Resea

DANIEL OSOMO –

MOI
AKÉ

I

MONEBLUM A KÉK EMBER
(kameruni bulu hőseposz)

elmondta
DANIEL OSOMO

lejegyezte, fordította és bevezette
SAMUEL-MARTIN ENO BELINGA

magyarra fordította a francia változathól
Biernaczky János†, Biernaczky Szilárd
szerkesztette, bevezette és utószó:
Biernaczky Szilárd

Ez a kötet az alábbi szervezet támogatásával jelent meg.
A szerző és a kiadó hálás köszönetet mond segítségükért:

Cet ouvrage a bénéficié du soutien des Programmes d'aide à la
publication de l'Institut français.
Ez a mű a Francia Intézet Könyvtámogatási programjainak (P. A. P.)
keretében jelent meg.

Afrikai Kutatási és Kiadási Program
African Research and Publication Program
Programme de Recherches et d'Édition sur l'Afrique
Afrikanistischen Forschungs- und Verlagsprogramms

Az *Afrikai Kutatási Program* az Eötvös Loránd Tudományegyetemen 1981 és 1992 között működött mint szabad kutatási társulás. Munkájában előbb főleg a tudományegyetemek, utóbb a legkülönbözőbb szakmák képviselői (mérnökök, orvosok, közgazdászok stb.) vettek részt. A Program fennállása idején kiadványok megjelentetése mellett három sikeres nemzetközi konferenciát (1982, 1984, 1989) rendezett. A rendszerváltást követően Magyarország mozgástere beszűkült, érdeklődése a tengerentúli kultúrák iránt lényegében megszűnt. Így az AKP is elsovadt. Az afrikanisztika iránt az új évezredben ismét megnőtt az érdeklődés. Az újjáalakult AKKP az ELTE BTK Történeti Intézetében nyert tudományos háttérrel. A Mundus Kiadó alaptevékenységének megfelelően a publikációs feladatok terén kíván segítséget nyújtani e diszciplína megteremtéséhez. A Kiadó mellett életre hívott *Afrikai Kutatási és Kiadási Program* tagsága elsősorban tudományos alkotásainak megjelentetéséhez keres partnereket.

The *African Research Program* has worked between 1981 and 1992 at the Eötvös Lorand University (Budapest) as a free research association. In its work were at first mostly the Universities, later mainly the representatives of most different professions (engineers, doctors, economists, etc.) active. During the function of the Program three successful conferences (1982, 1984, 1989) were organized besides of publication activities. After the collapse of communism Hungary's interests turned away from the overseas' cultures. So the ARP also ceased to exist. In the new millennium did the interest towards African Studies grow again. The reorganized ARPP got its scientific background at the Institute of History at the Eötvös University. The Mundus Publishing House tries according to its basic activity to provide help in the field publication for the creation of this discipline. The membership of the African Research and Publication Program established at the Publisher are looking for partners first of all for the publication of their scientific works.

Le Programme de Recherches sur l'Afrique (PRA) fonctionnait entre 1981 et 1992 à l'Université Loránd Eötvös de Budapest en tant que recherches libres associées. Dans ses travaux participaient d'abord des Universités des Sciences, ensuite des représentants de différentes professions (ingénieurs, médecins, économistes etc.). Durant ses activités, le programme, à côté de son activité de publication, a organisé trois colloques internationaux de succès (en 1982, 1984 et 1989). Après le changement de régime de 1989–1990, la marge de manœuvre de Hongrie s'est rétrécie, son intérêt à l'égard des cultures d'outre-mer s'est pratiquement effacé. Ainsi le PRA, lui aussi, dépérissait. L'intérêt pour les études africanistes s'est accru dans le nouveau millénaire aussi. Le PRA réorganisé a trouvé son arrière-plan scientifique dans le cadre de l'Institut d'histoire de la Faculté des Lettres de l'Université Loránd Eötvös de Budapest. La Maison d'Édition Mundus, conformément à sa mission principale, fait des efforts pour fournir son assistance au rétablissement de cette branche d'études. Les membres du Programme de Recherches et d'Édition sur l'Afrique, créé au sein de la Maison, cherche des partenaires pour la publication de ses œuvres scientifiques.

Das *Afrikaforschungs-Programm* wurde an der Eötvös Loránd Universität zu Budapest zwischen 1981 und 1992 im Rahmen einer freien Forschungsvereinigung betrieben. An der Arbeit beteiligten sich anfangs hauptsächlich Universitätswissenschaftler, später Vertreter der verschiedensten Berufe (Ingenieure, Ärzte, Ökonomen usw.). In der Zeit des Bestehens des Programms wurden Publikationen herausgegeben und drei erfolgreiche internationale Konferenzen (1982, 1984, 1989) abgehalten. Nach dem Systemwechsel erfuhr Ungarns Spielraum eine Einengung. Das Interesse für überseeische Kulturen kam im Wesentlichen zum Erliegen. Auch das Afrikaforschungs-Programm verkümmerte. Im neuen Millennium hat

das Interesse für Afrikanistik wieder gewachsen. Das neu gestaltete AFP seinen wissenschaftlichen Hintergrund im Institut für Geschichte an der ELTE Universität gefunden. Entsprechend seinem Grundprofil, mit editorischer Tätigkeit, bemüht sich der Mundus Verlag, dieser Disziplin zu helfen. Die Mitglieder des beim Verlag gegründeten *Afrikanistischen Forschungs- und Verlagsprogramms* suchen in erster Linie Partner für die Veröffentlichung wissenschaftlicher Werke.

Az AKKP örökös tiszteletbeli tagjai/Perpetual honorary members of the ARPP

BALÁZS Dénes, BIERNACZKY János, BODROGI Tibor, BORSÁNYI Károly, ECSEDY Csaba, FÜSSI NAGY Géza, GAÁL Ernő, George HERZOG (HERZOG György), KALMÁR György, KATONA Imre, KÁKOSY László, KESZTHELYI Tibor, KRIZSÁN László, LISTOWEL Judit, OBZSUT József, VARGA János, VÉBER Károly

Az AKKP külföldi tagjai/Members of the ARPP abroad

FODOR István (Köln), GÖRÖG Veronika (Paris), KECSKÉSI Mária (München), János RIESZ (Bayreuth), Miklós SZALAY (Zürich), VAJDA László (München), VIDACS Bea (New York), ZEMPLÉNI András (Paris)

Az AKKP hazai tagjai/Members of the ARPP at home

BALÁZS Judit, BENKES Mihály, BIERNACZKY Szilárd, BORSOS Balázs, BÚR Gábor, DORNACH Mária, Saber EL-ADLI, FÖLDESSY Edina, GERGELY Ágnes, KUN Tibor, KUBASSEK János, LERNER János, LÉVAI Béla, LUGOSI Győző, MÁTHÉ László, MOKENTH Péter, SÁRKÁNY Mihály, SEBESTYÉN Éva, SPEIDL Bianka, SUHA György, SZOMBATHY Zoltán, T. HORVÁTH Attila, VOIGT Vilmos, VOJNITS András

Hagyományos Kultúrák a Modern Afrikában

Traditional Cultures in Modern Africa

Cultures Traditionelles en Afrique Moderne

Traditionelle Kulture im modernen Afrika

Az AKKP könyvsorozata elsősorban a kutatási társulás tagjai tanulmányainak, monográfiáinak, írásgyűjteményeinek biztosít helyet, de a későbbiekben nemzetközi kiadási programot is tervez. A kötetek nyelve: magyar, angol, francia, német. / The ARPP series of books primarily guarantees space for essays, monographs and collections of writing by members of the research association; an international publishing project is being planned for the future. The languages used in the books are Hungarian, English, French and German.

Szerkesztő Bizottság/Editorial Committee: Az AKKP hazai és külföldi tagjai/The members of the ARPP at home and abroad

Szerkesztői/Edited by: BIERNACZKY Szilárd és/and BÚR Gábor

Kiadja/Published by: Mundus Novus Könyvek/Mundus Novus Books

Megjelent/Published

Biernaczky János: *Frobenius-kommentárok* (1)

Guman István: *Dogon mitológia és csillagászat* (2)

Búr Gábor: *Afrika-történeti tanulmányok* (5)

Kun Tibor: *Hazatérés a szülőföldre* (8)

Hagyományos Kultúrák a Modern Afrikában
Traditional Cultures in Modern Africa
Cultures Traditionelles en Afrique Moderne
Traditionelle Kulture im modernen Afrika

Az Afrikai Kutatási és Kiadási Program,
és az ELTE BTK Történeti Intézet (Új és Jelenkori Egyetemes Történeti
Tanszék) közös könyvsorozata,
gondozza a Mundus Novus Könyvek

Szerkeszti/Edited by: Biernaczky Szilárd és Búr Gábor
(együttműködve az Afrikai Kutatási és Kiadási Program tagjaival)

Megjelent

- Biernaczky János: *Frobenius-kommentárok* (1)
Guman István: *Dogon mitológia és csillagászat* (2)
Füssi Nagy Géza: *Etnokulturális folyamatok Kelet-Afrikában*
poszthumusz tanulmánykötet, szerk. Biernaczky Szilárd (3)
B. Wallner Erika szerk.: *Afrikakutatás Magyarországon –*
első kötet (4)
Búr Gábor: *Afrika-történeti tanulmányok* (5)
Biernaczky Szilárd: *Az afrikai népek szájhagyományai. Adalékok az*
Európán kívüli kultúrák szóművészetének vizsgálatához (6)
Kun Tibor: *„Hazatérés a szülőföldre”*. Frankofón afrikai irodalmi
tanulmányok és antológia (8)
Vansina, Jan: *A szájhagyomány. Egy történettudományi módszerről* (10)
René Maran: *Batuala. Igaz néger regény* (15)
Senghor, Léopold Sédar: *Amiben hiszek* (16)
Pénzes Tímea – Kádár István: *Ghána ölelésében* (17)
Biernaczky Szilárd és B. Wallner Erika: *Magyar Afrika Tudástár –*
Egy elektronikus könyvtár születése (18)
Ferwagner Péter Ákos: *Történelem a Magreb országaiban* (19)
Biernaczky Szilárd: *Afrika Magyarországon – Magyarok Afrikáról.*
Tudománytörténeti vázlatok – 1. kötet (20)
Philologia Africana Hungarica, 2020, 1. évf., 1-4. szám,
szerk. Biernaczky Szilárd (21)
Búr Gábor: *Afrika-történeti tanulmányok*, második kötet (24)
Boúbacar Tingidji – Christiane Seydou: *Szilamaka és Pullori (fulani eposz)* (28)
Biernaczky Szilárd: *Afrika Magyarországon – Magyarok Afrikáról.*
Tudománytörténeti vázlatok – 2. kötet (30)
Biernaczky Szilárd: *Úttörések a hazai Afrika-kutatásban, első kötet* (31)
(a 3, 17, és 19. kötet e-könyvként látott napvilágot)

Előkészületben / In preparation

- Biernaczky Szilárd és Búr Gábor szerk.: *Afrikakutatás Magyarországon.*
Válogatás a hazai kutatások anyagából (1960–2019) – Második kötet
Frobenius, Leo: *Az afrikai kultúra története*, ford. Biernaczky János
(a frankfurti Frobenius Intézet segítségével) (12)

MONEBLUM A KÉK EMBER

(kameruni bulu hőseposz)

elmondta
DANIEL OSOMO

lejegyezte, fordította és bevezette
SAMUEL-MARTIN ENO BELINGA

magyarra fordította a francia változathoz
Biernaczky János†, Biernaczky Szilárd
szerkesztette, bevezette és utószó:
Biernaczky Szilárd

Ez a kötet az
AFRIKA MAGYARORSZÁGON – MAGYAROK AFRIKÁRÓL
Biernaczky Szilárd az EMMI minisztere által támogatott
életmű kiadási program keretében lát napvilágot

Afrikai Kutatási és Kiadási Program (AKKP)
– Mundus Novus Könyvek
Érd – 2021

MONEBLUM A KÉK EMBER
(kameruni bulu hőseposz)

elmondta
DANIEL OSOMO

lejegyezte, fordította és bevezette
SAMUEL-MARTIN ENO BELINGA

magyarra fordította a francia változathól
Biernaczky János†, Biernaczky Szilárd
szerkesztette, bevezette és utószó:
Biernaczky Szilárd

A címlapot tervezte
Susán Pál

A címlapon:
Daniel Osomo, kameruni bulu mbômô-mvet, eposzénekes

MUNDUS
NOVUS

Felelős kiadó: a Mundus Novus Könyvek igazgatója

Kiadja: a Mundus Novus Kft.

Iroda/Levelezés: 2030 Érd, Földmunkás u. 6.

Telefon: +36-30/4749-277, fax: +36-23/379-050

e-mail: info@munduspress.hu

honlap: www.munduspress.hu

Felelős szerkesztő: Biernaczky Szilárd

Szövegszerkesztés és formatervezés: B. Wallner Erika

Szedte: Mundus Novus Kft. – Kiadványelőkészítés

Nyomta és kötötte: Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen

Felelős vezető: Ifj. Kapusi József ügyvezető igazgató

ISBN 978-963-478-105-9

ISSN 0237-8213

A KIADÓ JEGYZETE

(Elöljáró szavak M. S. Eno Belinga eposzkiadásának magyar kiadásához)

Biernaczky Szilárd

M. S. Eno Belinga kameruni bulu geológus professzor és folklorista, saját eredendő szóbeli kultúrájának kiemelkedő jelentőségű feltárója a Budapesten 1982. november 1–4. között megrendezett és *Folklore in Africa Today* címre hallgató első nemzetközi konferencia alkalmából járt először Magyarországon, amelyet, amint a második (1984) és harmadik (1989) hasonló nemzetközi tudóstalálkozót is, az általunk létrehozott Afrikai Kutatási Program szervezte meg egykor, mind nagyobb érdeklődés közepette. Más kérdés, hogy a biztatató jelekkel induló hazai afrikai érdeklődést és kutatási törekvéseket a rendszerváltást követő hazai bezárkózás kerékbe törte.

Az első konferencián (1982) egyrészt elhatároztuk, hogy a találkozót két évvel később ismét megtartjuk Budapesten, másrészt pedig létrehozuk az afrikai szóbeli irodalom nemzetközi társaságát. Itt már Eno Belingát választottuk meg az IAOLA (International Association of oral Literature in Africa) – AILOA (Association Internationale de Littérature Orale in Africa) elnökének. A második találkozáson, amelyen a létszám megduplázódott, közel 100, a világ mintegy 40 országából érkezett résztvevővel zajlott, valóban sor került a társaság végleges megalakítására. Elkészült a szervezet alapító okirata is magyar és francia nyelven. (A szervezet működéséhez végül a magyar állam nem adott engedélyt. Köpeczi Béla minisztériuma közölte, hogy a hazai jogszabályok szerint tudományos társaságnak nem lehetnek külföldi tagjai. Az akkor általunk megálmodott társaság végül Isidore Okpewho nigériai professzor (egyébként konferenciánk egyik résztvevője) vezérletével jött néhány évvel később létre európai és amerikai színtereken: International Society for Oral Literature in Africa (ISOLA), 1991-től.

Mindemellett ma már nehéz pontosan kideríteni Eno Belingának ezen a második konferencián (1984-ben) való részvétele részleteit. Hogy feltételezhetően itt volt, egy ezen a találkozón ugyancsak résztvevő afrikai kutatóasszonnyal köthető össze, akit emlékezetem szerint kameruni barátunk melegen emlegetett. Tény, hogy a két budapesti konferencia alkalmat adott arra, hogy e bevezető szerzője barátságot kössön a jeles kameruni tudós geológussal és néprajzi gyűjtővel, és már akkor megígérte a számára, hogy a Moneblum eposzt megjelenteti magyar nyelven.

Sajnos a rendszerváltozás legalább 15 évre megakasztotta az egykor ígéretesen induló hazai afrikanisztikai tudományos szerveződést. És így csak most, 2021-ben, méghozzá a Francia Intézet hathatós támogatásával, nyílik lehetőség az egykori ígéret beváltására. Sajnos akkor, amikor már szeretett kameruni barátunk nincs az élők sorában.

* * *

Ami Eno Belinga életrajzát, illetve tudományos pályafutását illeti, az internetes források eléggé szűkszavúak. A klasszikus néprajzi gyűjtők sorsát példázó tudós, hiszen mint geológus professzor, vált népe színhagyományainak feltárójává, 1935. december 6-án született a dél-kameruni Ebolowa-ban, és 2004. május 8-én hunyt el a kameruni főváros, Yaoundé egyik kórházában hosszabb betegeskedés után. Muzikológusként és íróként említik a források, jóllehet alapszakmája mellett folkloristává és pontosabban etnomuzikológussá fejlesztette önmagát, eközben pedig jelentős költészeti munkássággal járult hozzá Kamerun mind gazdagabb irodalmi életéhez.

A professzor közép és felsőfokú tanulmányait Yaoundé-ben és Strasburgban végezte, és alkalmazott geológiából doktorált. Disszertációja (thèse d'État, a legmagasabb francia fokozat) az Adamaoua-i tartomány (Észak-Kamerun) bauxit-közetének vizsgálatát tartalmazza. Kutató professzorként, majd a Dschang Egyetem természettudományi karának dékánjaként, utóbb (több rektor közül) pozícionálisan *első* rektoraként tevékenykedett.

Ami a geológus kutató felkészültségét illeti, jellemző a következő esemény: 1986-ban, a Nyos-tó katasztrófája idején Haroun Tazieff, a vulkanológus, egyúttal a miniszterelnök miniszteri megbízottja, aki a súlyos természeti és technológiai kockázatok megelőzéséért volt akkoriban felelős (1984-1986), Kamerunba érkezett, és kijelentette, hogy a katasztrófát egy korábbi vulkáni régió természetes vetületéből származó gáz okozta. Eno Belinga nem titkolta tréfásan, hogy ez a nézőpont a miniszteré, nem a vulkanológusé. A „szókimondó” kameruni, aki ismerte a földkéreg rezgőmozgásait hazájában, biztos volt abban, hogy ezek a gázok nem természetesek, hanem katonai kísérletek eredményei voltak.

Mint néprajzi kutató és folklorista, amint már említettük, a klasszikus gyűjtők módjára, autodidacta-nak számított, bár publikációinak tematikája, színvonala és sokrétűsége igazolja, hogy teljes értékű, sőt, kiemelkedő jelentőségű tudóssá vált ezen a másikon, önként vállalt tudományterületen is. Kiemelkedik munkásságából a kameruni bulu-fang-beti és más mvet hőseposzokra irányuló munkássága: a jelen kötetben közreadott gyűjtése mellett létezik még egy másik, sajnos hozzáférhetetlen és csak magánkiadásban megjelent szöveganyaga is (1971 *Avelemòt (mvet)*, inedit, Yaoundé, mimeographed, 279 old.), amelyet ugyancsak elő kellene ásni, és közre kellene adni.

A kötetünkben megtalálható személyi bibliográfiájából kiderül, a válogatott írások sorában magyarra fordított, igen csak érdelemes információkat magába foglaló dolgozatai mellett további dolgozatok, kismonográfiák sora foglalkozik a mvet eposz problematikájával. Mindemellett munkássága általában a teljes afrikai folklórra és az egyik legnépszerűbb afrikai műfajra, az éneketétes mesére is kiterjed. Utóbbira irányuló vizsgálatai máig meghatározó iránymutatásokkal szolgálnak, nem beszélve az éneketétek zenei lejegyzéseit is tartalmazó szövegközlésekről.

Samuel-Martin ENO BELINGA
(1935–2004)

1998-ban örökös főtanácsadója lett a *Les amis de la littérature* irodalmi társaságnak, amely az ország legnevesebb irodalmárait, kutatóit gyűjti egybe. Négy évvel a halála előtt, vagyis 2000-ben elnyerte a *Chevalier des Arts et des Lettres* magas francia kitüntetését.

Emlékét ma is ápolják hazájában. 2018. január 8-án Kamerun kulturális államtitkára és Charles Binam Bikoi neves folklorista professzor, a nzimé eposz gyűjtője és közreadója, a Kamerunban működő és az UNESCO támogatta nemzetközi kulturális szervezet, a CERDOTOLA (Centre international de recherche et de documentation sur les traditions et les langues africaines) igazgatója nyitotta meg ünnepélyes körülmények között az Eno Belinga közkönyvtárat, amely a tudós hagyatékát is gondozza, és amely indulásképpen máris 350 ezer kötettel áll rendelkezésére a főváros olvasni vágyó nagyközönségének.

Az internet tanúsága szerint Eno Belinga mind a hat gyermeke művészi pályára lépett. Kiemelkedik közülük az azóta sajnos ugyancsak elhunyt Charles Belinga b'Eno (2013†). Nagy értékű doktori disszertációja (*Des rapports entre la métallurgie du fer et l'oralité dans le mvèt Ekañ*, 1996, Paris, INALCO, 321 old.), amelyről egyébként igen körülményesen sikerült csak egy másolatot szereznünk, apja kutatásaihoz méltóan a vaskultúra és a mvèt eposz műfaj kapcsolatával foglalkozik. És versek, illetve tanulmányok mellett publikált egy színművet is (*Le pacte. Drame mythologique en neuf tableaux*, Paris, L'Harmattan, 121 old.), amelynek forrása ugyancsak a mvèt eposz.

Tudós folkloristánk és költőnk, Eno Belinga, az apa mint költő és folklorista felbukkanására a nemzetközi kultúra egén egyébként Lilyan Kesteloot, a nemzetközi jelentőségű és nemrégiben igen idősen elhunyt, belga származású afrikánista kutató már igen korán felfigyelt.

Mint az *Anthologie nègro-africaine. Panorama critique des prosateurs, poètes et dramaturges noirs du XXe siècle*, 1987, Marabout, Belgique, 469. oldalán írja (ugyan kissé hevenyészve):

„Eno Belinga (a költő), ez a geológus, akinek a figyelme a szájhagyományok felé fordult, figyelemre méltó könyvet jelentetett meg a Klincsiecknél kétnyelvű formában. A *chantefables bulu* és számos mű a szóbeli irodalom és a zene kapcsolatáról, filozófiáról stb. Legjobb munkája egy kézirat, teljes szövege egy bulu eposznak: a *Le Mvèt*, amely még mindig finanszírozásra vár.”

Egy névtelen kritikusa némi fellengzősséggel viszont a következőket fogalmazta meg költészetéről:

„Eno Belinga költészetének számos motívuma otthonába kötődik. Lényegében beavatási jelleggel kínálja az ezoterikus ismereteket. Minden az ősi káoszról indul el, azoktól a dolgoktól és lényektől, amelyekről a csúcok szédületébe szerelmes költő álmodik! A Kozmosz mély egységét keresve Eno Belinga megragadja a költői szubjektum és a küldetése tárgya közötti titkos kapcsolatokat. De tudja, hogy alig lehet elérni a hegy tetejét, ha nem maradunk a völgyben.

Innen ered az a belesüppedés az előttünk álló hétköznapi dolgokba, amelyeknek kevés jelentőséget tulajdonítunk. Látjuk tehát, hogy a költő eggyé válik népével, akiknek ő akar felderítője lenni, mert tisztában van azzal, hogy kiváltságos személy, és ezért tényeket és okokat kell felvetnie a saját maga és a többiek érdekében.

Ez a költészet távolról sem provinciális, sőt, inkább nyitott Afrika kínkeserves sürgölődéseire, amelyekből igyekszik kiszabadítani a visszatérő mítoszokat. A szerelem sem kivétel ebben a poézisben, amelynek ő jelentős szerepet szán.”

Egy másik névtelen szerző azt említi róla, hogy

„Szívében mindvégig földműves volt, gyűlölte a városok civilizációját. Anyira imádta a természetet és a madarakat, hogy versgyűjteményt szentel nekik. Az ásványtudományok embere volt, aki szinte minden irodalmi műfajt Goethe módjára közelített meg. Nagy erejű költői munkái gyökeret vernek Afrika mélyén, valamint az emberbe és a teremtésbe vetett hitben.”

Stella Engama, a tudós honfitársnője a L'Harmattan által gondozott *Africultures* folyóirat egyik 2004-es számában az Eno Belinga halálát követő hónapokban írta a következő megható sorokat:

„Szerelmesen Mengwba-ba, szülőfalujába, Eno Belinga úgy művelte ősei földjét, mint a mvet hagyományát, az eposzokat, amelyekből számosat írt át műveiben. Ez a kutatási bulémika több mint száz cikkből és könyvből álló hatalmas munkásságot hagyott maga mögött.

Tisztelettel adóztak neki kollégái és diákjai, amikor 2000 decemberében a Francia Köztársaság Chevalier des Arts et Lettres rangra emelte egy nagyszabású ünnepségen, jó néhány költő és író jelenlétében, akiknek a meghívásához ragaszkodott.

2004. március 14. Bár a betegség legyengítette, Eno Belinga otthonában fogadott bennünket, és csodálatos időt töltöttünk el nála, versekkel, dalokkal és történetekkel tarkítva. Ez lett a búcsúbemutató. Senki sem így képzelte.

Sajnos, 2004. május 8-án a nagy baobab összeomlott, legyőzte a betegség és a rossz idő, amely a túlvilágra vitte, őseink földjére. Samuel Eno Belinga,

miért mentél el úgy, hogy nem búcsúztál el tőlünk? És mégis, annyira szeretünk egymást az irodalom szeretetéért. Miért hagytál el minket a nehézségekben? Kire hagytad a gondját, aki ezután ügyel majd ránk?”

(Érd, 2021. szeptember 30.)

Képmelléklet

1. Daniel Osomo mbômô-mvet, Dél-Kamerun egyik leghíresebb énekes és táncos mvet költője	189
2. Daniel Osomo táncolja és énekli mvet eposzát	190
3. Eno Belinga professzor felveszi Daniel Osomo mbômô-mvet egy tájékoztatását	191
4. Daniel Osomo mbômô-mvet (saját vidékén) egy turnéra indul, felesége és egy muzsikus társaságában	191
5. Daniel Osomo, az epikus költő és mvet hangszere	192
6. Daniel Osomo mbômô-mvet egy mvet-előadás ismétlésén saját házában, Nkolafendekben	193
7. Daniel Osomo mbômô-mvet előadja a kilencszer született hős, Avemelót eposzát	194
8. Daniel Osomo mbômô-mvet a kék emberek földjéről való Mekui-Mengômô-Ondo hőstetteit deklamálja	195
9. Daniel Osomo a Nkolafendek-i bulu mbômô-mvet portréja	196
10. Indulásképpen Daniel Osomo megszólaltatja az első arpeggiókat, majd rátalál a mvet hőseposz hangvételére	197

Függelék

Biernaczky Szilárd	
Moneblum a kék ember. Az afrikai és a közép-nyugat-afrikai hőseposz felfedezése és feltárása	199
Zwé Nguéma	
Mvet eposzának cselekménye	284
Biernaczky Szilárd	
Élő eposz Kamerunban	288
Biernaczky Szilárd	
Részlet egy mvet énekből (zenei lejegyzés)	292

MONEBLUM A KÉK EMBER KAMERUNI BULU HŐSEPOSZ

Előadta: Daniel Osomo (Dél-Kamerun)
gyűjtötte, lejegyezte eredeti nyelven, franciára fordította,
bevezetővel és jegyzetekkel ellátta
Samel Martin ENO BELINGA

eredeti kiadása:
bulu és francia nyelven, 1978, Yaoundé, Yaoundé-i Egyetem
– CEPER, 287 old.

Magyarra fordította a francia nyelvű változat alapján:
Birnaczky János és Birnaczky Szilárd

ELSŐ RÉSZ
A MVET HŐSI IRODALOM

ELŐSZÓ

Sok kameruni tanult meg olvasni, írni és beszélni bulu nyelven az amerikai presbiteri misszió (MPA) által tanított fonetikus átírási rendszer szerint. Még ennél is többen vannak azok, akik nem csak a nyelv, hanem a kameruni nyelvek számtani és vallási oktatása nyomán is megkapták az első beavatást az egyszerűsített átírási rendszer szerint.

Minderre gondoltam, amikor végérvényesen magamévá tettem eme fonetikus átírási rendszerét, amely a mvet gyönyörű epikájának rögzítését szolgálta, és amelynek az egyik hős ihlette a címét. Valójában Efeñ-Ndôñ a Blumok vagyis a Kék Emberek Törzséből való, ő egy Moneblum vagyis Kék Ember.

Arra is gondoltam a magam részéről, hogy egy civilizáció kulturális gazdagságát hozzáférhetővé kell tenni más népek, minden ember számára, olyanoknak, amilyenek mi magunk is vagyunk, ezért fordítottam le minden további nélkül a Moneblum teljes szövegét francia nyelvre. Őszintén kívánom, hogy ezt a csodálatos eposzt lefordítsák majd angolra és más nyelvekre is.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Szeretném kifejezni legmélyebb hálámat mindazoknak, akik ezt a munkát lehetővé tették, különösen Daniel Osomo-nak, a költőnek, aki közvetített nekem számos eposzt, amelyek közül a Moneblum az első, amely publikálásra kerül, a női és férfi muzsikusoknak, akik segítették Daniel Osomo mester alkotói erőfeszítéseit, nevezetesen Zang Ebo, Zang Sala, Mbeale Sala, Enang Zang, Abomo Zang és Anna Ngo Biyang nevét kell említenem, továbbá feleségemnek, Therèse Baratte-nak, akinek bibliográfiai jelzései gyakran irányították kutatásaimat, továbbá barátomnak, Arthur Si Bitá-nak, és az én hűséges bulu nyelvű lejegyzőmnek, Christophe Abanda Essomba-nak.

BEVEZETÉS

A mvet Kamerun, Gabon és Egyenlítői Guinea bulu, fang és beti vidékéről veszi eredetét.

Alapértelmezésében a mvet szokásosan három különféle dolgot jelöl meg, amelyek összefüggnek, mint egyetlen család tagjai:

1. A mvet mindenekelőtt egy húros hangszert jelöl, amelynek a teljes leírása megtalálható a „Littérature et musique populaire en Afrique Noire“ című kötetben.

2. A mvet jelöl egy eposzt, vagy másképpen egy epikus éneket, amelyet az említett zenei hangszer kíséretével adnak elő.

3. A mvet végül egy jól meghatározott irodalmi műfajt jelöl. Ez egy teljességében régies dráma, összekapcsolva az irodalommal, a zenével, és a hagyományos koreográfiákkal.

Átvitt értelemben a mvet nem más, mint egy képzeletbeli, fantáziadús, hihetetlen vagy természetfeletti történet.

Az eredeti és teljes szöveg, amelyet ebben a kötetben közzétettünk, Daniel Osomo előadásában hangzott el, aki annak birtokosa. Daniel Osomo annak a Nkolafendek falunak a leszármazottja, amely a Sangmélímából Djoum felé vezető főút mentén helyezkedik el, Dja-et-Lobo járásban, Dél-közép-Kamerun Provinciában. Daniel Osomo a Ngoé csoportból való bulu személy, aki gyakorolja a *Yemveñ* tréfálkozó vagy műrokonságot, amelynek én is tagja vagyok.

Meg kell, hogy mondjam, ez a tréfálkozó rokonsági kapcsolat megkönnyítette a dolgokat Daniel Osomo és közöttem.

A mvet énekes és táncos költőt *mbômô-mvet*-nek (többes számban *bebômô-met*) nevezik. A „Littérature et Musique populaire en Afrique Noire“c. kötetben azt javasoltam, hogy a *Gítár* (= mvet) *érintője* vagy a *Gítár* (= mvet) *verője* (= pengetője) kifejezéseket használjuk a mvet énekesek és táncosok megjelölésére. Tízévnnyi kutatás és komoly megfontolások teszik lehetővé a számomra, hogy megfelelő terminológiát alkalmazzak. A mvet nem citera, nem gitár és hárfá sem. Végül is ezeknek a mvet énekes költőknek és táncosoknak a legjobb megnevezése, ha a bulu, fang és beti néptől átvesszük a *mbômô-mvet* kifejezést. Hiszen a bulu, fang és beti nyelvben a *bôm* 'érinteni, megütni, játszani egy zenei hangszere' jelentéssel bír. A *nambe minsañ* = 'verni a húrokat' is egy olyan igei kifejezés, amely 'játszani egy húros hangszere nagy művészettel' jelentést takar.

A Kameruni Egyetem 1967. november 15-ét a Köztársaság elnöke megünneplésének szentelte. Számos kulturális demonstráció megrendezésére került sor

ebből az alkalomból. Daniel Osomo, a mvet nagy mestere is meghívást kapott e nagy tanúságtételre. Este bukkant fel, teljes ragyogásában, a Jogi és Gazdaságtudományi Kar nagy amfiteátrumában, ahol előadta a mvet eposzt, amely mozgásba hozta a fiatal kameruni egyetemest őseink alkotó zsenijének ritmusára. Daniel Osomo tehát megmutatta, hogy a modernitásnak és a hagyománynak kezdet kell fognia, valahányszor a történelemtudósok és költők új generációja megszületéséhez ad utat, és mindannak, amelyek elviselhetőbbé és könnyebbé teszik az életünket.

Másrészt kiváltságunk és nagy örömünk telt abban, hogy hallhattuk Daniel Osomót. Azoknak a találkozóknak a során, amelyeken elhangzott a *Moneblum avagy a két ember* eposza, amelyet érdemes lesz itt felidézni nagy vonalakban.

Ondo Mba-nak, az Engõn-Zok Ekañ-jai közül, vagyis a Vas Nemzetségéből volt egy fia, akit Mekui-Mengõmõ-Ondo-nak hívtak. Amint elég idős volt ahhoz, hogy megházasodjon, közölte ezt a szándékát az apjával. Méghozzá abban a reményben, hogy az segítségére lesz abban, hogy megvalósítsa szándékát. Az apja azonban feldühödött, mert úgy találta, hogy fia magatartása ellentétes az Ekañok isteni nemzetségének hagyományaival és szokásaival. Az apa Akoma Mba, az Ekañok uralkodója elé állította saját fiát, Mekui-Mengõmõ-t, Ondo Mba fiát száműzésre ítélték. Majd hamarosan Efeñ-Ndõñ, a Kékek törzsének férfia távoli vidékére toloncolták. Efeñ-Ndõñ tehát ennek az eposznak a titokzatos Kék Embere. A Kék Ember nagy útépítési munkálatokkal bízta meg Mekui-Mengõmõ-Ondo-t. Ezek a munkálatok rövidesen híressé teszik őt. Végül elrabolja Efeñ-Ndõñ feleségét. Ezzel a mozzanattal veszi kezdetét az ellenségeskedés a Kék Emberek törzse és az Ekañok között.

A *Moneblum* egy klasszikus típusú mvet. Kiváló alkalmat szolgáltat arra, hogy előhívja a mvet eredetét, mondattanát és szemantikáját.

A mvet irodalmi hagyomány ősi időkre nyúlik vissza. A mvet az Ekañok isteni nemzetségének hőstetteit és jeles cselekedeteit beszéli el a nevezetes csaták felidézése során, amelyek szembeállították őket Oku halandóival, akiknek a legfőbb törekvése az volt, hogy ellopják a halhatatlanságot Kare-Mebege isteni lezármazottaitól.

A mvet hősi eseményeket elbeszélő történet, vagyis eposz. A mvet egyébként egy élő eposz műfaj, abban az értelemben is, hogy megtestesít minden olyan természetes elemet, amely megerősíti az epikai képzelet különféle módjait: a líraiságot, a rögtönzéseket, a transzponálásokat, a neologizmusok beillesztését. Az élő mvet eposz változatlan életerejét az egykori ízlésnek és különösen a különféle hagyományos iskoláknak köszönheti. A mvet mestereinek a beavatási láncolatát Mvet Iskolá-nak hívják. A mvetbe való beavatás a Titkokba való beavatást jelenti. A Titkok a következő rendeket alkotják:

I. Az abszolút elvek tudománya

II. a világ korszakainak az ismerete, másképpen mondva az örök elvek megvalósulása az idők és tér keretében

III. Az ember alkata és lelke fejlődése

IV. A természet valamennyi birodalmának kinyilatkoztatása

Valamely mvet iskola hitelességét a teogónia, a kozmogonia, a pszichológia és annak a fizikának a titkai hitelesítik, amelyik egy ágazaton belül valamennyi *bebômô-mvet* számára a közös beavatási hagyományt alkotja. A mvet-be való beavatás különféle lépései: a genetikus genealógia kinyilatkoztatása, az ugyanahhoz a hagyományoz tartozó beavatottak kinyilatkoztatása, az Engôñ-Zok történelmébe és földrajzába való beavatás, valamint az Oku történelmébe és földrajzába, mégpedig a harcoknak és a harci hőstetteknek maga az adott mvet iskola által tanított kronológiai és földrajzi keretben való elhelyezéséhez. A mvet el-sajátítását a pszichológia és a természeti törvények kiemelkedően magas szintű ismerete koronázza meg. A *bebômô-mvet*-ek, az énekes költők és táncosok, a teljes beavatási ciklus végén fogadják el az (új) mestereket. Immár azok magas rangú bennfentesek. Eredetileg létezett egy nagy beavatott, hasonló Orpheuszhoz, Rámához, Hermészhez vagy Krisnához: a neve Oyono Ada Ngonon volt. Halál közeli álomban kapta meg a mvet kinyilatkoztatást saját, a Titkokba való beavatási ciklusa végén. Oyono Ada Ngonon története feltárul Tsira Ndoung Ndoutoume mvettel kapcsolatos kiváló művében, amelyet a *Présence Africaine* (Paris) publikált 1970-ben.

A nagy beavatott, Oyono Ada Ngonon a mvetet a fangok-nak nyilatkoztatta ki, akik viszont kinyilatkoztatták a buluk-nak, akik kinyilatkoztatták a banék-nak és a yebekolok-nak és még másoknak, mint pl. a betiknek. Számos iskola keletkezett a fang beavatásból kiindulva, ezért azok az eltérések, amelyek a fang beavatástól többé-kevésbé távolabb eső leágazásoknál megfigyelhetők.

Mintegy 20 *bebômô-mvet* tudását vizsgáltam meg, akik a buluk, a ntumuk és a yekebolok között a leghíresebbek voltak. Az egyik közülük volt Daniel Oso-mo aki mintegy 70 000 mvet verssort tart a fejében. A többi 19 *bebômô-mvet* is kompetens. Azok számára, akik szeretik a számokat, meg kell említeni, hogy Dél-Kamerunban több mint egymillió mvet verssor vehető számba. Ha ehhez a számhoz hozzáadjuk a Gabonból és az Egyenlítői Guineából származó mvet gazdag hagyományát, akkor meglehetősen pontos képet kaphatunk arról az elképesztő örökségről, amelyet őseink, a mvet első költői, énekesei és táncosai hagyományoztak ránk az isteni Oyono Ada Ngonon útján.

ELSŐ FEJEZET

OYONO ADA NNGONO BEAVATÁSA A MVETBE ÉS A NAGY TOJÁS UTASAI

Oyono Ada Ngonót a Felső-Nílus régiójában avatták be a Titkokba. Hosszú napokon át letargikus álomba merült, közel a halálhoz. Ebben az állapotában úgy érezte, hogy elragadja őt egy nagy szél. Két hang azt mondta neki: „Húzd el az elefántot”, mert ha megöli a benned lévő elefántot, akkor meg lesz a kulcs azokhoz a Titkokhoz, amelyeket megtanítottak neked. A szél felemelte őt a legfelsőbb szférákba. Ott pedig szemtanúja lett azoknak az eseményeknek, amelyek Földünk távoli múltjában történtek. Fülei megkülönböztettek minden szót és minden zajt. Mit látott a nagy beavatott, és mit hallott? Oyono Ada Ngono látott az égben egy furcsa négyoldalú tojás formájú testet. A tojásdad vízi jármű a Föld felé tartott, és megnövekedett, amikor megközelítette bolygónk felszínét, amelyet aztán víz vett körül. A tojás a víz felett lebegett, és egyensúlyban tartotta magát, látható támasz nélkül. Hirtelen a tojásból vérvörös felhő született. A vérvörös felhő betöltötte az eget, és megmutatta Oyono Ada Ngonónak, hogy a tér végtelen. E végtelen térben feltűnt egy égi Fényesség, amelynek a neve Jop volt, egy olyan név, amellyel a fang, bulu és beti nép a napot illeti. A nap fényesen sütött. Aztán a nap fényéből kiürült. Eljött a sötétség. Oyono Ada Ngono beavattatott a Fényesség titkába. De amikor a nap fényéből kiürült, szomjazta a fényt. Tisztán hallott egy hangot, amely így szólt hozzá: „A szomjúság, amely ebben a pillanatban gyötör, a *Ngbwa*”. A bulu, fang és beti nyelvben a *Ngbwa* szó jelentése: Szerelem, Szövetség, Barátság. A Szerelem kinyilatkoztatás: a Fényesség szomjúhozása a sötétségben. A Szerelem megpecsételi a Szövetséget és a Barátságot. A hangot, amely feltárta Oyono Ada Ngononak a titkot, egy zenei hangszer kísérette, az édes és átható dallam a mi mvet hangszerünkből származott. Oyono Ada Ngono csodálkozva szemlélte a mvet ragyogó formáját. A hang ekkor azt mondta neki a mvet kíséretében: „Nem úgy tűnik, hogy a Szerelem érzése az, amely benned lakik ebben a pillanatban?” „A Szerelem és a Szépség, olyanok mint két nővér.” A Szépség titka akkor megmutatkozott a számára. Oyono Ada Ngono ekkor azt is megtudta, hogy mindaz, amiben a Szépség él, életben van, és hogy minden test, amelyet a Szépség elhagyott, az *Ekôkôm*, vagyis holttest. A holttest a Halál szimbóluma. A hang továbbra is hallatszott, még mindig egyértelműen, és a hang azt mondta: „A holttest olyan, mint a hazugság, az élet olyan, mint az igazság. A hang, amelyet hallasz, az Univerzum távoli hatáiról érkezik, és az én nevem az Igazság Kapuja. Az Igazság mindennek az eredete. Az igazság az istenek eredete.” Oyono Ada Ngono ekkor azt kérdezte: „Feltáruznak-e számomra az istenek nevei és tulajdonságai?” Az isteni származást ekkor így tanították neki:

Mebege, a Teremtő Isten, aki nemzette: Mebege-fia-Zemét, a Földnek istenét, és mindennek, amit az tartalmaz,

Mebege-fia-Karét, Engong-Zok népének istenét, ő az ekanok apja volt, akik halhatatlanok,

Mbege Ndon vagy Zon nevű fiát, kinek Etoura nevű fia nemzette az Oku halandó embereit.

Mebege-me-Nkpwa, „Az Igazság Kapujának követe” és más istenek voltak a tojás titokzatos utasai. Szigorúan a tanítványai számára fenntartott tanításában azt mondta: *Aki-Ngos* avagy a 'Ngos Tojása'. Az istenek istene feltárta számára a nagy titkokat. Mindazt pedig, amit megtanult az istenek istenétől, megtanította tanítványainak sűrített formulákban, amelyek felhangzottak az énekekben és a leszármazási genealógiákban. Azok aztán, akiket Oyono Ada Ngono beavatott a Mvet (*ének*)-be, szokásos módon énekelték a mester tanítását a mvet, vagyis annak a hangszernek a kíséretében, amelyet a nagy Beavatott szemléltetett az istenek istene kezében, beavatása során. Oyono Ada Ngono rendelkezett a kinyilatkoztatható összes olyan genealógiával, amelyek a neofiták tanítása első fokát képezték. De ő sokáig megőrizte a nagy titkok kinyilatkoztatását.

A mvet-et tartalmazó könyvében, Tsira Ndong Ndoutoume (1970) elbeszéli (16–17. old.) Oyono Ada Ngono első tanítványainak első beavatása körülményeit. A diszkréción arra készítette Oyono Ada Ngonót, hogy egy olyan képzeletbeli harcos nemzetségről szóljon, akiket Engong vagy a „Vas népének/nemzetségének” neveznek. De a genealógiákban, amelyeket ő megtanított, kinyilatkoztatta, hogy a Vas vagyis az Engong nemzetsége, amelyet még Ekanoknak is neveznek, isteni leszármazású nemzetség, Kare-Mebege, az istenek Istene második fiától. A mvet első éneke T. Ndong Ndoutoume szerint a következő:

*Szelet vetek
Igen
Lelövöm az elefántot
Igen
Hadd hallják a fülek
Hadd hallják a mvet énekét.*

Oyono Ada Ngono teljes tudására fény derült, mégpedig három didaktikai módszer alapján: az énekek, a genealógiák és a névtan által. Hogy az olvasó számára megízlelthessük a mvet ezoterikus tudományának isteni zamatát, közlé teszem itt a két genealógia eredeti és szó szerinti, majd irodalmi fordítású szövegét:

GENEZIS

Íme, mindennek a genezise, ami létezik, a láthatatlan istenek és a látható dolgok:

1. *Si é mbe be*
A Föld volt
2. *Ka'a bilé, j'a mekok*
Fák nélkül, kövek nélkül
3. *Ka'a minkô, k'a mindi.*
Hegyek nélkül, gyökerek nélkül.
4. *Si é mane, yandane a mendim*
A Földet, ami már volt, vizek vették körül.
5. *Nde Aki-Ngôs é nga ndeñ mendim yôp*
Ka'a beka
Hirtelen a Ngôs (*beavatott*) Tojás lebegni kezdett a vizek felett
Valaki nélkül (*aki megragadná a kezét*)
6. *Nde Aki-Ngôs é nga la'a.*
Akkor Ngôs Tojás saját magától mozogni kezdett.
7. *Nde a nga biaé Nkur-Meki.*
Akkor nemzé a Vér-Fia-Felhőt.
8. *Nkur-Meki abiaé Biyemeyema-bi-Nkur.*
Vér-fia-Felhő nemzé a Felhő-fia-Teret.
9. *Biyemeyema-bi-Nkur abiaé Jôp-Biyemeyema*
Felhő-fia-Tér nemzé a Tér-fia-Napot
10. *Jôp-Biyemeyema abiaé Bikoko-bi-Jôbô*
Tér-fia-Nap nemzé a Nap-fia-Úrt
11. *Bikoko-bi-Jôbô abisé Ngbwa-Bikôkoé*
Nap-fia-Úr nemzá az Úr-fia-Szerelmet
12. *Ngbwa-Bikôkoé abiaé Mba-Ngbwa*
Úr-fia-Szerelem nemzé a Szerelem-fia-Szépséget
13. *Mba-Ngbwa abisé Ekôkôm-Mba*
Szerelem-fia-Szépség nemzé a Szépség-fia-Holttestet
14. *Ekôkôm-Mba abiaé Nkpwa-Ekôkômô*
Szépség-fia-Holttest nemzé Holttest-fia-Igazat-Mondót
15. *Nkpwa-Ekôkômô abiaé Mebege-me-Nkpwa*
Holttest-fia-Igazat-Mondó nemzé az Igazat-Mondó-fia-Hordozót
16. *Mebege-me-Nkpwa abiaé Zame-Mebege*
abié fe Kare-Mebege
abiaé fe Zong-Mebege b'aloé fe
ne Ndôñ-Mebege
Igazat-Mondó-fia-Hordozó nemzé a Hordozó-fia-Teremtő-Istent
Ő nemzé a Hordozó-fia-Halhatatlanok-Istenét is
Ő nemzé a Hordozó-fia Zongot is, akit úgy is neveznek
Oku népének istene-Ndôñ-Mebege

A MVET ISTENI NEMZETSÉGÉNEK GENEALÓGIÁJA

Íme, Kare-Mebege isteni ágazatának az utódai, ő Engong-Zok halhatatlanjainak istene, az Ekanok azon isteni nemzetségének fő őstönzője, akiknek a Mvet a jeles hőstetteit ünnepli:

17. *Kare-Mebege abiaé Ola-Kare*
A Halhatatlanok-Istene nemzé Kare-fia-Olát
18. *Ola-Kare abiaé Zame-Ola*
Kare-fia-Ola nemzé Ola-fia-Zamét
19. *Zame-Ola abiaé Otyé-Zame*
Ola-fia-Zame nemzé Zame-fia-Otyét
20. *Otyé-Zame abiaé Nna-Otyé*
b'abeta loé na Ekañ-Nna
Zame-fia-Otyé nemzé Otyé-fia-Nnát
akit Nna-fia-Ekañ-nak is hívtak.
21. *Ekañ-Nna abiaé Evine-Ekañ*
abiaé na Oyônô-Evine
Nna-fia-Ekañ nemzé Ekañ-fia-Evinét
nemzé Evine-fia-Oyônôt is
22. *Evine-Ekañ abiaé Mba-Evinét*
abiaé na Angô-Evine
Ekañ-fia-Evine nemzé Evine-fia-Mbát
nemzé Evine-fia-Angôt is
23. *Mba-Evine abiaé Akôma-Mba*
baloé na Biyañ-bi-Mba
Evine-fia-Mba nemzé Akôma-Mbát
akit Mba-fia-Biyañ-nak is neveznek
24. *Biyañ-bi-Mba abiaé Ondo-Biyañ*
Mba-fia-Biyañ nemzé Biyañ-fia-Ondót
25. *Ondo-Biyañ abiaé Engbwañ-Ondo*
Biyañ-fia-Ondo nemzé Ondo-fia-Engbwañ
26. *Ane Oyônô-Evine anga biae*
Endoñ-Oyônô b'aloé na Etuña-Oyônô
abiaé fe Medañ-Bôrô-Endoñ
a nga biae Zé-Medañ
Endoñ-Oyônô a nga biae fe Meja-m'Otu'u
Ami Evine-fia-Oyônôt illeti, ő nemzé
Oyônô-fia-Endoñt, akit Oyônô-fia-Etuña-nak is neveznek
Ő nemzé Medañ-Bôrô-Endoñt is
Aki nemzé Medañ-fia-Zét
Oyônô-fia-Endoñ, ő nemzé Endoñ-fia-Meja-m'Otu'u-t is
27. *Ana Meye-me-Angô a nga biae Ndudumu-Mfulu*
Ami Meye-me-Angô-t illeti, ő nemzé Ndudumu-Mfulu-t

IRODALMI FORDÍTÁS

GENEZIS

1. A Föld volt,
2. Fák nélkül, kövek nélkül,
3. Hegek nélkül, gyökerek nélkül.
4. A Föld elkészült, körülvéve vízzel.
5. A „beavatott tojás” hirtelen lebegni kezdett a vizek fölött
Anélkül, hogy valaki kézbevette volna.
6. Ekkor a „beavatott tojás” magamagától mozgásba jött.
7. És nemzé a Vértia felhőt,
8. A Vértia felhő nemzé a Felhőtia eget,
9. A felhőtia ég nemzé az Égtia napot,
10. Az Égtia nap nemzé a Naptia úrt,
11. A Naptia úr nemzé az Úrtia szerelmet,
12. Az Úrtia szerelem nemzé a Szerelemtia szépséget,
13. A Szerelemtia szépség nemzé a Szépség-tia-Holttestet,
14. A Szépségtia holt-test nemzé a Holttest-tia igazmondót,
15. A Holt-testtia igazmondó nemzé az Igazmondótia viselőst,
16. Az Igazmondótia viselős nemzé a Viselőstia teremtő istent,
ő nemzé a Viselőstia halhatatlanok istenét is,
ő nemzé a Viselőstia Zong-ot is, akit úgy is neveznek,
hogy Ndon-Mebege, Oku népének istene.

A MVET ISTENI NEMZETSÉGÉNEK GENEALÓGIÁJA

17. A halhatatlanok istene nemzé Karetia Olát,
18. Karetia Ola nemzé Olafia Zamét,
19. Olafia Zame nemzé Zamefia Otyét,
20. Zamefia Otyé nemzé Otyétia Nnat, akit úgy hívtak még,
hogy Nnafia Ekan,
21. Nnafia Ekan nemzé Ekanfia Evinét, ő nemzé Evinafia Oyonot is,
22. Ekanfia Evine nemzé Evinefia Mbat, ő nemzé Evinefia Angot is,
23. Enefia Mba nemzé Akoma-Mbat, akit úgy is hívtak,
Mbafia Biyan,
24. Mbafia Bijan nemzé Bijanfia Ondót,
25. Bijanfia Ondo nemzé Ondofia Engbwant,
26. Ami Evinefia Ojonot illeti, ő nemzé Ojonofia Endont,
akit úgy is hívtak, Ojonofia Etuna,
ő nemzé Medan-Boro-Endont is, aki nemzé Medanfia Zét,
Ojonofia Endon, ő nemzé Meja-m'Otu'-u-Endont is.
Ő az, aki nemzé Mejafia Obiát.
27. Ami pedig Meje-me-Ango-t illeti, ő nemzé Ndudumu-Mfulut.

A mvet azt tanítja nekünk, hogy az emberek két isteni leszármazással bírnak. Egyesek Zame-Mebegétől származnak, másokat viszont Zong-Mebege nemzetete, akiket Ndoñ-Mebegének is neveznek. Zong-Mebege leszármazottainak a vidéke a Minkur-Menyun-m'Ekombin. Zong-Mebege leszármazottai az Oku nemzetséget képviselik. Oku nemzetsége fáradhatatlanul azt a célt követi, hogy a Kare-Mebege isteni nemzetségtől, az Ekanok azon nemzetségétől ellopja a halhatatlanságot, amelynek uralkodója Akôma Mba. Az isteni nemzetség és az Oku férfiak között zajló harcok, mégpedig az előbbieket halhatatlanságának megszerzése érdekében, alkotják azokat az epikus elbeszéléseket, amelyeket mint eposzi irodalmat mvetnek nevezünk.

Engong-Zok halhatatlanjai, akik a Kare-Mebege isteni ágazatából származnak, az Ekanok nemzetségét képviselik. Kare-Mebege isten fiai asszonyt vettek maguk mellé Oku férfiak lányai közül. Az Oku férfiak eme lányai gyermekeket szültek Kare-Mebege isten fiainak, akikből utóbb óriások lettek, vagy némelyek szörnyekké váltak. Az isteni nemzetségtől és az Oku halandóktól származó óriások és szörnyek híressé váltak hőstetteik következtében.

MÁSODIK FEJEZET

A MVET HŐSI IRODALOM

Orpheusz kiáltása

Ahogy a Mvet 4 húrja megpendül, és 8 harmonikus hangja felnyög, azt mondja: Mintô mi Jôp „Hogy a fény ragyogjon Keleten!” Ahogy a fejem nagy hévvel egyfolytában továbbgurul az idők folyamán, egyre azt hirdeti: Mintô mi Jôp be Medañ-Endoñ „Ragyogjon a fény Keleten, Endoñ-Fia-Medañ gyönyörű országában!” Utolsó szavam az legyen: „Mvet! Óh, isteni fény!” Így hangzik fel a mvet énekes és táncos költőjének szinkopált végszava és kiáltása, ha arra kérték, hogy fejezze ki végső akaratát az örökkévalóság küszöbén.

A tonális nyelvek

A mvet alkotói, a kezdetektől mind a mai napig, rávilágíthattak a mvet epikus ének értékeire, ápolva a bulu, fang és beti nyelv kifejezésbeli gazdaságát, sőt tonális szépségét. E nyelvek zeneisége jól tükröződik a hangszer hangszíne, valamint az énekes táncos költő hangja közötti alaki azonosságban. Ne feledjük, a mvet eposz egy grandiózus ének, amely az ég Vénuszának, az Ekañok isteni nemzetségének hőstetteit dicsőíti.

A *Larousse Universel* szerint nyelvi sajátosságnak (idiomatizmusnak) nevezzük: „Valamely idioma adta sajátos nyelvi konstrukciót: *Je l'ai échappé belle* (kb. Könnyen megúsztam?) – egy francia idiomatizmus. Az idiomatizmus egy olyan kifejezés, amelyet nem lehet szó szerint lefordítani egy másik nyelvre, mint ahogy az az eredetiben létezik. Ha például azt akarjuk mondani: Hogy szolgál az egészségéd?, a francia azt mondja: *Comment vous-portez-vous?* (kb. Hogy vagy?), a német: *Comment cela va-t-il?* (kb. Hogy megy?), az angol: *Comment faites-vous faire?* (kb. Hogy csinálod?). Ez háromféle idiomatizmus: az első a gallicizmus, a második a germanizmus, a harmadik az anglicizmus. És ugyanígy létezik még hellenizmus, latinizmus és hebraizmus.

A mvet irodalomnak, ezt aligha kell említeni, megvannak a maga nyelvtani szerkezetei és sajátos kifejezései. Vehetjük például a következő kifejezést, amely igen gyakran előfordul:

24 Si! élulua-é!

ami azt jelenti, hogy:

Énekeljük meg az Ekañok hőstetteit és nagy cselekedeteit!

A *Si!* jelentés nélküli felkiáltás, az *élulua* jelentése: hőstett, nagy cselekedet, jeles (harci) cselekvés.

De találkozhatunk a következő mondatpárral és variánsaival is:

*Il planta en terre le doigt annonciateur des hostilités
Et la colère lui monta à la tête.
Az ellenségeskedés jeleként belefúrta ujját a földbe,
És a harag a fejébe szállt.*

Ez a sorpár gazdag jelentéstartalommal bír. Az Ekañok az isten fiai, de emberi a megjelenésük. Bármely veszedelem, halálos fenyegetés vagy akármilyen más nehézség esetén, amelyből valamely egyszerű halandó nem tud elmenekülni sértetlenül, az Ekañok nemzetségének valamennyi istentől származó fia megváltik emberi mivoltától, és azonnal felemelkedik isteni szintre, hogy legyőzze a veszélyt, a halált vagy legalábbis a leküzdhetetlen akadályt. Ez a jelentése ennek a sorpárnak.

Amikor a sírra esküszik, az énekes és táncos költő egyszerűen azt mondja:

Ahogy eltűnök, és látom a halottakat

vagy inkább

12. Ahogy eltűnök, és látom a halottakat,
amikor siratom Ngemát!

Az énekes és táncos költők néha igénybe veszik az áthelyezés (transzpozíció), az anakronizmus vagy az aktualizálás eszközét. Ahelyett, hogy azt mondanák:

27 Akkor apja felvette azt a ruhát, hogy befedje vele alsó testét
28 Felvette ruháját, hogy befedje felsőtestét

az énekes és táncos költő a következőképpen kívánja kifejezni magát:

Ekkor apja felhúzta az alsóját,
Felvette az ingét,

vagy inkább

Tehát az apja felvette a nadrágját
Felvette a kabátját.

Nyilvánvaló, hogy ezeket a váltásokat az aktualizálás kedvéért alkalmazni nagyon kényes dolog. Azok gyorsan eltorzítják az eposzt, és meghamisított ízt kölcsönöznek a mvetnek.

22 Or voici qu'Ondo lui-même prit le cor et sonna fort ko-o-o! ko-o-o!
(ou koom! ne-koom! ne-ko-o-o!)
22 Maga Ondo fogta meg a kürtöt, és erősen belefújta: ko-o-o!
ko-o-o! (vagy koom! ne-koom! ne-ko-o-o!)